

tentiarum animae. Summa tamen omnium haec est: sentientem et intelligentem sentire actum suum, dum agit. Nec defuere scholastici, qui ipsi sensui, puta visui, sensum sui actus vindicaverint.

THESIS XIII^a

I Constat per sensum intimum sentire nos ipsos extensos, et resistentes; ideoque constat esse corpus nostrum. II Constat perceptiones eas, quae nobis repraesentant aliquid tamquam distinctum a nobis, illudque extensum et resistens, non secus ac nostrum corpus, existere in nobis non posse, nisi id quod repraesentant, realiter existat. III Itaque non falluntur homines cum ope sensuum iudicant corpora existere; nullaque sunt idealistarum argumenta, quibus persuasionem humani generis submovere nituntur.

DECLARATIO. Probandum est per sensus externos nos aliquid percipere, sive intellectum per sensus duci in cognitionem certam plurium rerum, atque adeo sensus esse fontem cognitionis certae pro intellectu. Id vero probabitur, si probeatur perceptiones aliquas sensibiles esse obiectivas, atque ita obiectivas ut eis reale obiectum respondeat, illudque idem quod repraesentant. Idealistae enim negant corpora existere, negantes ideis sensibilibus nostris respondere obiectum reale, quale exhibetur ab illis (1). Hinc negant quoque existentiam proprii corporis, et sensuum, totumque hominem spiritum cogitantem definiunt. Duplex autem est idealismi forma: idealismus *subiectivus*, qui negat ullam causam extrinsecam perceptionum sensibilibum, sed eas vult ab ipso subiecto cogitante tantummodo oriri: idealismus *obiectivus*, qui docet causam harum perceptionum esse Deum, vel quatenus eas in nobis producit, vel quatenus continet ea, quae nos per has perceptiones videmus, hoc est ipsas ideas sensibiles, quas

(1) Perpende abusum vocis *idea*; ea enim ab idealistis significatur solum *repraesentatio sensilis*, *sensatio*: verum huiusmodi philosophi non distinguebant inter *sensationes*, et *ideas*, quae proprie sunt intellectuales.

putant idealistae esse obiectum nostrarum perceptionum. Conferatur Galuppi Saggio filosofico tomo VI, cc. 3, 4.

Itaque nomine corporis generatim intelligimus aliquid extensum, et resistens, quod, excepto nostro corpore, est distinctum a nobis. *Extensum* intelligimus illud, quod realitate sua spatium divisibile occupat: *resistens*, quod impedit alteri occupationem simultaneam spatii sui. Non opus est definire modo, an extensio realis sit formalis, an virtualis (de qua re in Cosmologia): id enim spectat ad quaestionem de natura corporum; quae quidem quaestio non agitur modo, nec agitari debet. Si enim existit extra nostras perceptiones illud extensum, et resistens quod definivimus, quodque nos apprehendimus; existit vere id, quod negant idealistae, sive existunt corpora.

Perceptiones autem sensibiles intelligimus eas, quae nobis repraesentant aliquid extensum et resistens, atque distinctum a nobis, nisi sit corpus nostrum. Illae autem ad quinque revocantur, quae dicuntur perceptiones *visus*, *auditus*, *tactus*, *gustus*, et *odoratus*. Inter quas hoc est discrimen, quod quaedam sunt per se *discretivae obiecti a subiecto*; quaedam non per se, sed per alias. Dicuntur discretivae obiecti a subiecto eae, per quas obiectum apprehenditur ut distinctum a subiecto cognoscente; per se autem discretivae sunt perceptiones *visus* et *tactus*, atque de his potissimum loquimur. Esse autem in nobis has perceptiones sensus intimus testatur, et nemo ex idealistis negat. Quis enim neget observari nobis repraesentationes rerum, quae apparent distinctae a nobis, extensae et resistentes? ut sunt repraesentationes aliorum hominum, animalium, plantarum, metallorum, terrae, civitatis, domus, et huiusmodi; de quibus tanquam distinctis a nobis semper loquimur, quae quidem et extensa apparent, cum appareant multiplicia et continua in spatio, atque apparent resistentia; apparent enim impedire ne penetrentur.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Ut plenior et evidentior sit probatio contra Idealistas, exordiemur a probatione existentiae nostri corporis, et sensuum quoque externorum; tum pro-

babimus perceptiones, quas ope sensuum acquirimus, esse obiectivas, atque iis realiter respondere illud idem quod exhibent. Itaque 1° constat nobis per sensum intimum nos diversas modificationes sentire in nobis puta caloris, frigoris, doloris, saporis et huiusmodi: constat modificationes has subiectivas sentiri a nobis in diversis partibus spatii, atque nos ipsos cum illis sentire in iisdem partibus spatii: constat praeterea has modificationes sentiri a nobis in partibus continuis spatii, et nos ipsos cum illis sentire continuos; sentimus ergo nos extensos. Rursus constat sentire nos partem quamvis nostrae extensionis resistere alteri parti, ipsi videlicet impenetrabilem esse; sentimus ergo partes extensionis nostrae extra partes, et nos ipsos sentimus resistentes. Igitur sentimus nos extensos et resistentes, atque ita ut extensionem et resistantiam sentiamus pertinere ad esse nostrum: sentimus ergo nos corporatos. Ergo constat per sensum intimum existentia nostri corporis.

Coroll. Ergo falsum est nullum corpus existere.

2° Constat per sensum intimum nos diversas perceptiones sensibiles habere, ut visus, tactus, auditus, et huiusmodi; constat per eundem sensum intimum nos eas obtinere per diversas corporis partes, atque ita ut eadem semper partes, eaeque solae iisdem perceptionibus obtinendis inservant; constat ergo nos habere facultatem percipiendi, quae per diversas et determinatas corporis partes exerceatur; hae autem diversae et determinatae corporis partes dicuntur organa, quae coniuncta cum facultate percipiendi constituunt sensum. Constat ergo nos habere sensus.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Porro perceptiones sensibiles esse simpliciter obiectivas, sive habere valorem obiectivam, ex eo satis liquet quod generatim de ideis dictum est thesi VI, p. 1°; quaevis enim perceptio, qua talis, est alicuius rei perceptio, ideoque obiectiva.

Itaque quaestio est, utrum hae perceptiones sensibiles, quas per sensus acquirimus, ita obiectivae sint, ut eis respondeat *realiter* illud idem quod repraesentant. Responso affirmativa 1° suaderi potest ita. Sane manifestum est per-

ceptiones, quae nobis exhibent aliquid tanquam distinctum a nobis extensum et resistens, ex. gr. perceptiones tactus, si *objective* spectentur, esse easdem, ac perceptiones quibus percipimus, ut obiectum, corpus nostrum; atqui harum perceptionum obiectum est reale, ergo reale quoque dicendum est obiectum illarum perceptionum. Si vero *subjective* spectentur, liquet diversas esse; nam perceptiones, quibus percipimus corpus nostrum, sensus quidam intimus comitatur, qui testatur corpus, quod tangimus, esse nostrum; alias vero perceptiones talis sensus intimus non comitatur: comitari vero deberet, si quod per illas percipimus esset idem ac corpus nostrum; ergo id quod per illas percipimus, est quidem reale, sed distinctum a nobis.

2° Demonstratur idem hoc pacto. Causa, quae determinat nos ad ea obiecta percipienda, est extrinseca nobis. Quod ut clare intelligatur, distinguendus est duplex ordo perceptionum, quae nobis exhibent aliquid tanquam distinctum a nobis extensum et resistens: quaedam enim phaenomenis continentur, quae dicuntur imaginatio aut phantasia; quaedam vero iis phaenomenis continentur, quae dicuntur visus, tactus, auditus, et huiusmodi. Porro inter has perceptiones maximum est discrimen: nam 1° differunt intensitate, et evidentia repraesentationis; 2° potissimum ratione successio- nis, dependentiae, et variabilitatis. Phaenomena enim phantasiae possunt absque ullo ordine in nobis excitari, permisceri, et unum cum alio quolibet componi: at phaenomena ex. gr. visus certo ordine, determinataque serie continentur, nec nisi per certas sensationes prius acceptas possumus ad alias obtinendas pervenire; easque non possumus variare, et simul permiscere. Iam vero ratio huius discriminis alia adsignari nequit nisi haec, quod causa excitans in nobis has perceptiones est extra nos, nec pendet a nobis. Neque enim necessitas successio- nis, quae in his perceptionibus reperitur, potest oriri ab ipsis ita, ut praecedens sit ratio subsequen- tis, tum quia ex eadem perceptione revertente diversae identidem sequuntur perceptiones, tum quia plerumque in praecedente nulla ratio sufficiens subsequen- tis reperiri potest,

immo reperiretur contrariae. Ergo extra nos est id quod determinat sensus nostros ad has perceptiones. Rursus si causa harum sensationum esset in nobis, sensus intimus vel referret nos esse activos, cum determinatio earum in nobis existit, vel saltem non referret nos esse passivos: atqui sensus intimus refert nos esse passivos quoad earum determinationem; ergo.

Corollarium. Ergo idealismus subiectivus est reiiciendus.

Iam vero causa haec extrinseca vel est obiectum ipsum, vel, ut volunt idealistae obiectivi, est Deus. Si Deus est, cum Deus fallere non possit, necesse est existat obiectum illud, quod per ideas exhibetur, ideoque existant corpora. Si est obiectum, cum causa effectus realis debeat esse realis, necesse est ut realiter existat obiectum hoc, quod percipitur; ideoque quod existat aliquid distinctum a nobis, quod apparet extensum et resistens. Verum cum in utraque hypothesis corpora existere debeant, et corpora possint agere in sensus corporeos, neque possint sua activitate privari; praeter rationem est recurrere immediate ad Deum: dicendumque est corpora ipsa esse causam extrinsecam determinantem nostras perceptiones sensibiles.

At si corpus est causa nostrae sensationis, prout obiectum est quod sentitur, ipsum reapse est in se extensum et resistens, quemadmodum in apparet. Nam quoad extensionem, causa sensationis visus et tactus est manifeste multiplex et continua, per sensationem enim visus sentimus colorem in pluribus partibus spatii, iisque continuis: si ergo causa huius sensationis est obiectum, ipsa debet esse in iis omnibus partibus spatii in quibus videtur, ideoque extensum. Idem dicatur pro sensu tactus, qui resistantiam continuam experitur. Quoad ipsam resistantiam vero, si obiectum est causa cur resistantiam experiamur; ipsum est quod impedit, ne nos illud penetremus; quod perinde est ac dicere ipsum esse resistens.

Ergo existit aliquid distinctum a nobis extensum, et resistens.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Sequitur ex dictis: si enim

corpora vere existant, quae per sensus percipiuntur, intellectus iudicans ex relatione sensuum corpora existere, iudicat quod verum est.

Quaeri heic potest an iudicium quo intellectus iudicat corpora existere sit *immediatum*, an *mediatum*. Iam vero *immediatum*, et *mediatum* accipi potest dupliciter. Primo modo iudicium *immediatum* dicitur, cum intellectus per se absque relatione sensuum, corpora cognitione sua attingit: *mediatum* vero, si intellectus corpora non cognoscat nisi quatenus ea per sensationem fiunt subiecto cogitanti praesentia. Altero modo *immediatum* dicitur, si intellectus, cum corpora per sensum fiunt praesentia subiecto cogitanti, eadem ipse intueatur: *mediatum*, si intellectus per quoddam ratiocinium ex sensatione cognoscat corporum existentiam. Itaque si primus modus intelligatur, iudicium intellectus est *mediatum*; requiritur enim ut praevertat sensus aliquis ad hoc ut intellectus corpora cognoscat. Si autem altero modo *immediatum* et *mediatum* dicatur, tunc quomodo res se habeat non est huius loci inquirere, et definire: neque id postulat quaestio nostra cum idealistis.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Firmissimam esse persuasionem humani generis de existentia corporum negari non potest; iidemque sceptici, qui corpora esse negant, cum philosophantur, in omni tamen vitae suae oeconomia agunt perinde ac si corpora existerent, non secus ac ceteri. Atque hanc firmissimam persuasionem nulla unquam idealistarum argumenta convellere potuerunt: quae quidem constans et universalis persuasio non minimum argumentum est veritatis. Ut autem pateat nulla esse argumenta idealistarum, ea ex ordine proponemus, cum propriis responsionibus, syllogistica forma. Itaque aiunt:

Constare non potest an nostris perceptionibus sensibilibus respondeat extra nos obiectum illud reale, quod repraesentant; ergo.

Probatum antecedens. Nos non possumus percipere nisi ideas, atqui ideae sunt quid subiectivum, non aliquid extra nos; ergo non possumus cognoscere quod est extra nos.

Dist. M. Nos non possumus percipere nisi ideas cognitione directa, *neg.* immo hac non ideas, sed obiecta per eas repraesentata solum percipimus: cognitione reflexa, *subd.* immediata, *conc.* mediata, *neg.* possumus enim hac cognoscere causam earum, quae est extra nos.

Dist. m. Ideae (perceptiones sensibiles), spectata vi repraesentandi, sunt quid subiectivum, *neg.* spectata sua realitate, *subd.* ita tamen ut earum causa determinans sit in nobis, *neg.* sit extra nos, atque adeo extra nos sit obiectum repraesentatum, sive corpora, *conc.*

Instant. Atqui 1° cognitione directa non possumus percipere obiecta externa ita, ut de eorum existentia certi simus: 2° cognitione reflexa non possumus colligere causam perceptionum sensibilibum esse extra nos: aut 3° saltem esse extra nos corpora; ergo manet difficultas.

Probatur prima pars minoris. Ut certi essemus de existentia obiecti percepti cognitione directa, oporteret posse comparare obiecta ipsa cum perceptionibus nostris: atqui id nunquam fieri potest; ergo.

Dist. M. Ut certi essemus etc.... oporteret comparare obiecta cum perceptionibus, si perceptio sensibilis ipsum obiectum non attingeret, et contineret, *conc.* si iam attingit, et continet, *neg.*

Transeat m. Negatur consequens et consequentia.

Probatur secunda pars minoris. Ut cognosceremus causam harum perceptionum non esse a nobis, oporteret cognoscere integre vires subiecti cognoscentis: atqui has integre non cognoscimus; ergo.

Dist. M. Oporteret cognoscere quidquid potest subiectum cognoscens, *neg.* oporteret cognoscere quid non possit, *subd.* et ad hoc sufficit notitia aliqua distincta subiecti, *conc.* requiritur adaequata, *neg.*

Contrad. m. Non cognoscimus adaequate, *transm.* non habemus aliquam notitiam distinctam, ex qua manifestum est quid non possit subiectum, *neg.* Sane cognoscimus subiectum non posse agere sensibilitate, quin sentiat se agere; unde ex defectu huius sensus rite colligimus ipsum non se

determinare ad sentiendum. Item cognoscimus subiectum, quod in se excitat diversas sensatione, posse illas quomodo-cumque variare, cognoscimus autem subiectum non posse pro lubito variare perceptiones sensuum; colligimus ergo illas ab ipso subiecto in se non excitari.

Probatur tertia pars minoris. Ex existentia nostrarum perceptionum sensibilibum possumus tantum colligere aliquam causam extra nos esse, quae eas in nobis excitet; atqui haec causa potest esse Deus; ergo.

Dist. M. Spectata simplici ratione effectus, *transm.* spectata ratione talis effectus, *neg.*

Dist. m. Potest esse Deus non existentibus corporibus, *neg.* existentibus corporibus, *subd.* et proinde etiam in hac hypothesi non constat existere corpora, *neg.* constat existere, *subd.* atque adeo constat praeter rationem esse recurrere immediate ad Deum, atque constat corpora sensationes nostras determinare, *conc.* non constat, *neg.*

Atqui aiunt, 1° corpora, siqua essent, non possent agere in nos, nostras perceptiones determinando, 2° Deus potest illas excitare, non existentibus corporibus; ergo nulla distinctio.

Probatur prima pars minoris. Causa debet esse proportionata effectui, atqui nulla proportio est inter perceptiones sensibiles, et corpora; ergo.

Dist. M. Causa totalis, *conc.* causa partialis, *subd.* effectui totali, *neg.* effectui partiali, *conc.*

Contrad. m. Inter perceptiones sensibiles, et corpora nulla est proportio repraesentationis, *neg.* efficientiae, *subd.* si perceptio spectetur quatenus est actus simplex, exprimens obiecta, *conc.* si spectetur quatenus continetur modificatione quadam organica, *neg.*

Probatur secunda pars minoris. Deus excitans eas perceptiones, non existentibus corporibus, permetteret errorem in intellectu, atqui Deus potest permittere errorem, ergo.

Dist. M. Scilicet induceret positive actione sua intellectum in errorem, eumque necessarium, *conc.* permetteret tantum, *neg.*

Contrad. m. Potest permittere, *conc.* inducere actione sua in errorem necessarium, *neg.*

Atqui 1° Deus potest inducere quoque in errorem, 2° hic error non esset necessarius; ergo nulla distinctio.

Probatur prima pars minoris. Deus potest velle, et proinde actione sua efficere malum physicum creaturae: atqui hic error non esset nisi malum physicum hominis; ergo.

Dist. m. Potest velle per se, *neg.* per accidens, sive ratione alterius boni, *conc.*

Contrad. m. Esset malum quod ad bonum aliquod conduceret, *neg.* quod maximum malum induceret, omnemque ordinem rationalem perverteret, *conc.*

Atqui hic error est malum, quod Deus velle et efficere potest; ergo nulla distinctio. Probatur minor subsumpta.

Quod Deus reapse facit, potest profecto facere: atqui Deus reapse induxit aliquando homines in errorem; ergo.

Conc. M. neg. m.

Probatur minor; Deus aliquando obiecit hominibus repraesentationes corporum, quae reapse non erant, et obiicit quotidie in SS. Sacramento Altaris: atqui hoc est inducere homines in errorem; ergo.

Dist. m. obiecit repraesentationes phantasticas, *transm.* repraesentationes sensuum externorum, *subdist.* repraesentationes corporum, quae non erant, hoc est non erant aliqua corpora, vel aliquid extensum et resistens, *neg.* non erant ea corpora, vel eae substantiae quae intellectui videbantur, vel non erat aut est illa corporea substantia panis et vini, quae intellectui naturaliter videtur, *subdist.* et tamen deerat, aut deest intellectui ratio cavendi errorem, *neg.* aderat et adest, *conc.* Negatur minor, et consequentia.

Probatur altera pars minoris: certum est Deum posse in singulis casibus particularibus excitare sensationes sine ullo corpore: atqui haec est ratio sufficiens suspendendi semper assensum; ergo error hic non est necessarius.

Dist. M. Certum est Deum posse excitare sensum corporis nostri quin ipsum existat, *neg.* sensationes alias, *subdist.* sensationes phantasticas, *conc.* sensationes externas,

subdist. hoc est in Deo est vis par huic effectui producendo, *transm.* hoc est, id non repugnat eius sapientiae et bonitati, *subdist.* si medium suppeditet quo eius absolutae potestatis exercitium detegi possit, *transm.* secus, *neg.*

Contrad. m. Cum medium suppetat cognoscendae fallaciae, *transm.* secus, *neg.*

Quia vero Idealistae ut fallaciam perceptionum sensibilibium ostendant, solent provocare ad imagines sensibiles rerum, quas in somniis habemus, quibus tribuimus realitatem obiectivam non secus ac cum vigilamus, exinde inferentes quod fieri potest ut etiam cum vigilare credimus, eadem illusionem teneamur; haec ducimus animadvertenda. 1° Manifestissimum est discrimen, quod intercedit inter duos status vitae nostrae, quorum unus dicitur *somnus*, alter *vigilia*. Etenim si comparemus invicem somnia plurima, quae interposita vigilia sibi succedunt, nullum habent invicem nexum, nullamque seriem ordinatam actionum aut rerum constituunt, nec est in nostra potestate eas ordinare: at vigiliae omnes exhibent seriem actionum connexarum, quas est in nostra potestate eo modo, quo volumus, ordinare. Praeterea in somnio deest distincta apprehensio duplicis seriei perceptionum sensibilibium, nempe phantasticae, et externae; quod quidem contingit, quia cessat exercitium sensuum externorum: at in vigilia mens distincte apprehendit duplicem hanc seriem. Hinc cum vigilamus, iudicamus, absque formidine erroris, somnia illusionibus contineri, comparamus enim clare utrumque statum: cum somniamus autem, hoc iudicium non ferimus de vigilia. Tandem in somniis, sensuum externorum usus, vis reflectendi, exercitium libertatis, sunt impedita, at in vigilia expeditissima sunt; ergo differunt hi status.

Iam vero 2° status, qui dicitur *vigilia*, habendus est ut vera vigilia, hoc est status, in quo facultas cognoscitiva sit expedita ad actus suos, et possit veritatem cognoscere: licet id non possit demonstrari. Nam id demonstrare tantundem esset ac demonstrare mentem nostram aptam esse ad cognoscendum, quae est primitiva veritas indemonstrabilis.

Coroll. Certitudo, quam de existentia corporum mens habet, eatenus dici potest hypothetica, quatenus supponit sensum manifestantem ea; vel quatenus necessitas existentiae corporum eo redit, ut necesse sit corpora existere, cum reapse existunt. Iam vero certitudo vulgaris innititur sensationi quae immediate apprehendit corpora; hinc homo sentiens ipsa corpora, et sentiens se ea sentire, intelligit ea esse, et dum sunt non posse non esse. Unde est certitudo proprie dicta. Neque obstat quod mens vulgaris non videat Deum non posse excitare sensationes sine corporibus. Nam primo de hac re possibili ne cogitat quidem; apprehensio autem huius possibilitatis non foret nisi difficultas quaedam, quae solvenda esset; porro non est opus ad certitudinem alicuius rei nosse omnes difficultates, quae contra obiici possent: satis est enim rem ipsam videre. Hinc secundo non est necesse ut mens de ea possibilitate cogitet; quia certitudo existentiae corporum pendet per se ab obiectivitate sensationis, quam omnes homines naturaliter percipiunt, cuius sensationis natura est ut obiectum sit praesens. Apprehendentes ergo homines obiectum praesens, non possunt de eo non esse certi; cum ab eiusdem evidentia eorum assensus determinetur. Certitudo autem philosophica in eo differt a vulgari, quod mens, reflexione adhibita, percipit nulla esse idealistarum argumenta, Deumque non posse decipere.

THESIS XIII^a

I Sensus externi percipiunt corpora sub forma concreta, et prout ea relative ad ipsos se habent. II Qualitates autem sensibiles, quas sensus percipiunt, tum propriae singulis sensibus, tum communes pluribus distinguere debent. III Iam vero sensus tum singuli in percipiendis propriis qualitatibus, tum plures in percipiendis communibus, prout ipsis eae apparent, falli non possunt. IV In iisdem vero percipiendis prout reapse sunt, sive prout communiter omnibus apparent, falli non possunt, si sensus rite dispositi sint, et applicati. V Iudicium proinde intellectus sequens immediate te-

stificationem sensuum falsum esse nequit; et idcirco cum intellectus noverit sensus esse rite dispositos et applicatos, errare nequit in iudicio ferendo de qualitatibus corporum prout reapse sunt.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Quae hac et sequenti parte proponimus, obiter innuisse sufficiat; spectant enim per se ad metaphysicam; atque huc revocantur tantummodo, ut quae deinceps statuimus fundamento carere non videantur. Itaque quod obiectum sensus sint corpora liquet ex dictis thesi praecedenti. Sunt autem corpora realiter existentia, utpote quae in sensus agunt; ideoque corpora in concreto. Et sane sensus non naturam, vel essentiam corporis, aut qualitatum corporearum abstracte percipit, sed solum factum apprehendit, sive rem sibi praesentem; ergo obiectum sensus sunt corpora sub forma concreta.

Dicimus autem corpora in concreto esse obiectum sensuum, prout ea relative se habent ad sensus. Nam sensus percipiunt quidem corpora, sed quatenus ab iis modificantur; ideoque sub ea certa impressione, qua corpora agunt in sensus, vi cuius determinantur ad ea percipienda. « Exterius immutativum est, quod per se a sensu percipitur, » ait S. Thomas I p. q. LXXVIII, a. 3. Percipit enim sensus corpora quatenus percipit coloratum, sonorum, calidum, etc. haec autem percipit quatenus ab ipsis modificatur; quatenus nempe propter certas impressiones, quas efficiunt in sensuum organa, corpora se illis praesentia sistunt. Ita quoque magnitudinem e. g. solis sensus percipiunt, sed non qualis est in se, et ab intellectu ratiocinando cognoscitur; at qualis apparet propter determinationem, quam sensus ab obiecto accipit.

Itaque quod extra nos extensum est, percipitur a sensibus, sed sub certa ratione, quae pendet a modo quo corpora agunt in sensus. Unde sensus percipiunt aliquid absolutum, hoc est extensum sive corpus, et hoc absolutum relative percipiunt, quatenus scilicet agit in ipsos: neque enim solam actionem corporis percipiunt, sed ipsum quod agit.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Qualitates sensibiles generatim

sunt ea, quae sensus percipiunt in corporibus, et secundum quae percipiunt corpora. Sunt autem illae in duplici potissimum differentia (Cf. quae dicemus Cosmol. Th. XX). Quaedam enim propriae sunt singulorum sensuum: ut visus est *color*, auditus *sonus*, odoratus *odor*, gustus *sapor*, tactus *mollities* et *durities*, *levitas* et *asperitas*, *calor* et *frigus*: haec dicuntur *sensibilia propria*. Iam vero liquet has qualitates esse tum aliquid absolutum, tum relativum. Inest enim corporibus vis excitandi in nobis impressionem illam, quam sequitur visio coloris, et illam, quam sequitur sensatio caloris, etc. et ideo hae qualitates, spectatae quoad vim insitam corporibus, sunt absolutae, hoc est aliquid in se ipsis independentes a nostris sensibus. Si spectetur vero forma, sub qua qualitates hae se nobis exhibent, sive spectetur id quod formaliter sensus percipit, forma ista pendet et ab actione corporis in sensus, et a propria sensus capacitate, qua sensus aptus est obiectum suum sentire.

Quare ad quaestionem utrum hae qualitates sint formaliter a parte rei, reponendum est, quod si nomine ex. g. caloris intelligatur sensatio ipsa, ea est subiectiva; si vero intelligatur causa excitans in nobis eam sensationem, *ut intelligi debet, et omnes intelligunt*, ea est formaliter obiectiva. Si autem intelligatur id quod formaliter sensus percipit, sive modus sub quo corpus percipitur, id existit a parte rei *causaliter*, at *formaliter* est in sensu. A parte enim rei ex. gr. est quidem motus certus aetheris, at lux, et color est in visu: ita a parte rei est quidem motus aeris, sed sonus est in aure. Aliae autem qualitates sensibiles, praeter proprias singulorum, sunt eae, quae a pluribus sensibus percipiuntur, et dicuntur *sensibilia communia*: eaque sunt *magnitudo, figura, distantia, numerus, motus, et quies*. Istae extensionem ipsam afficiunt; « sensibilia communia omnia reducuntur ad quantitatem, » ait S. Thomas I p. q. LXXVIII, a. 3. Quare non secus ac ipsa extensio, sunt formaliter a parte rei; quod enim excitat sensationem ex. g. figurae, est formaliter figura, et ita porro: licet et ipsae diversimode percipi possint iuxta diversum modum, quo obiectum se habet ad sensum.

Quapropter hae qualitates percipiuntur quidem prout se habent ad sensus, sed alia ratione, qua percipiuntur priores qualitates. Nam sensibilia propria sunt formaliter aliquid effectum ex vi extrinseca agentis, et dispositione, seu capacitate sensus, ut color, sonus, odor, calor: quare qualitates corporum, quae sunt in ipsis corporibus, nempe illae vires, seu causae excitantes sensationem, iure dicuntur percipi relative, h. e. prout se habent ad sensus. Sensibilia autem communia sunt formaliter a parte rei, et secundum eam formam percipiuntur qua sunt; sed *modus*, quo percipiuntur, pendet ex applicatione obiecti ad sensum, et ex modo, quo agit ipsum in sensum.

Nota. Ex eo quod obiectum formale sensus est una ratio communis pluribus obiectis ex. g. color pro visu, non sequitur sensum percipere universale: illa enim ratio communis respondet quidem potestati cognoscitivae, quae potest sub ea forma plura obiecta cognoscere; non vero respondet *actui* sensus; nam actus est semper apprehensio illius rationis non in abstracto, sed in concreto.

Veteres sensibilibus propriis, et communibus addebant *sensibilia per accidens*: *sensibile* autem *per accidens* est id, quod sensu quidem attingi nequit, attamen coniunctum est realiter ei quod sentitur: ut quod hic coloratus sit homo, per accidens est relate ad sensum, qui proinde dicitur sentire hominem per accidens; cum per se sentiat hoc coloratum. Idem dicendum est de substantia et natura corporis, et extensionis; has enim res sensus non attingit.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Quaestio est utrum sensus in percipiendis qualitatibus sensibilibus falli possint. Quae quaestio soluta erit, si haec ex ordine teneantur.

1° Sensus est per se facultas naturaliter cognoscitiva; habet proinde obiectum, quod naturaliter percipere potest: posse autem naturaliter percipere obiectum, et circa ipsum infallibilem esse perinde est (Th. VI p. 2); ergo sensus circa proprium obiectum sunt infallibiles.

2° Sensus singuli pro percipiendis propriis sensibilibus sufficiunt, pro sensibilibus communibus non sufficiunt fre-

quenter singuli, sed plures requiruntur, immo aliquando cum sensibus requiritur motus.

3° Cum sensibilia propria consistant in ea actione, qua corpora agunt in sensus nostros, ex diversa dispositione organi fieri debet ut actio eiusdem vis corporeae diversimode recipiatur in illo, diversaque existente impressione, diversa excitetur sensatio.

4° Sensus omnis cum actu percipit, percipit qualitates sensibiles ut se habent in iis adiunctis relate ad ipsum; sentit enim prout ab iisdem modificatur; ideo cum sensus ex. gr. infirmi sentit amaram potionem, quae dulcis alioquin est, sentit reapse id quod illa est relate ad ipsum, verumque est dicere: *haec potio huic est amara*, sive causa sensus amaritudinis.

5° Hinc in diversis speciebus animalium, si diversae sint dispositiones organorum, diversae possunt existere sensationes ex eadem vi in corporibus existente.

6° Ideo cum dicimus sensum aliquem non sentire rem ut est in se; si sermo sit de sensibilibus propriis, nihil aliud significari potest, nisi non sentire rem ut communiter agit in sensus hominum, ideoque ut communiter ab hominibus sentitur. Diximus de sensibilibus propriis, nam sensibilia communia, quae formaliter sunt a parte rei, non percipiuntur ut in se sunt, quia vel non attinguntur per omnes sensus per quos oporteret, vel non ea applicatione sensuum, quae necessaria esset: si enim ita attingerentur, perciperentur ut in se sunt, atque ab omnibus animalibus eodem modo.

7° Sensus dicuntur rite dispositi, cum pro intrinseca organorum conditione pares sunt suis obiectis percipiendis: dicuntur rite applicati, cum eorum coniunctio cum obiectis est opportuna distinctae perceptioni rei. Cognoscimus autem eos esse rite dispositos, extrinseco indicio, hoc est ex harmonia sensationum cum pluribus aliis eiusdem subiecti, et potissimum cum sensationibus aliorum hominum generatim. Iure enim supponimus sensus hominum generatim esse dispositos, cum perfectiones naturales in pluribus non deficiant. Item eos esse rite applicatos dignosci potest ex com-

paratione plurium sensationum tum eiusdem generis inter se, tum diversarum, si obiectum pluribus sensibus percipi potest; et hoc sive unius subiecti, sive plurium potissimum: unde norma quaedam colligi potest ad statuendam pro quovis sensu rectam applicationem.

8° Ex quo liquet certam cognitionem qualitatum sensibilibus usu et exercitio tandem acquiri.

Hisce positis patet demonstratio partium insequentium thesis. Nam pro hac tertia parte, sensus tum singuli pro qualitibus propriis, tum plures pro communibus profecto non falluntur, cum percipiunt id quod est: at cum percipiunt rem prout ipsis apparet, percipiunt id quod est relative ad ipsos; vere enim res ipsis ita apparet, atque agit in ipsos ita, ut eo modo eis manifestetur; ergo in percipiendis qualitibus sensibilibus prout ipsis apparent, sensus falli nequeunt.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Sensus rite dispositi et applicati pares sunt percipiendis propriis sensibilibus ut in se sunt relative ad homines, et sensibilibus communibus ut in se sunt absolute: atqui facultates cognoscitivae falli nequeunt cum obiectum adest, et facultas est rite disposita, et debita applicatio habetur; positis enim requisitis conditionibus facultas necessario agit secundum suam naturam, nequit autem secundum suam naturam necessario falli: ergo. Sane hic est finis cur naturae auctor sensus dederit, ut nempe res corporeas, earumque qualitates cognosceremus: repugnat vero medium ineptum praestitutum fuisse in hunc finem; ergo.

DEMONSTRATIO V. PARTIS. Sequitur ex praecedentibus. Nam mens iudicans id, quod sensus immediate refert secundum id quod sibi apparet, sicut sensus non fallitur, ita nec ipsa idem iudicans falli potest. Cum vero mens noverit sensus esse rite dispositos et applicatos, de ipsis qualitibus, ut in se sunt, vere iudicare poterit. Nam quoniam in his conditionibus sensus apprehendunt res ut sunt, mens iudicans et affirmans id quod sensus apprehendunt (huc enim redit iudicium immediatum) nequit non affirmare verum; ergo. « Sensus affici, ait S. Thomas I. p. q. XVII. a. 2. ad 1^m,